

КОМЕ ЗВОНЕ „ЗВОНА МЕТОХИЈЕ“

Пројекат „Звона Метохије“ је зајочео њосле марџовских доџађаја 2004. са блаџословом њаџријарха Павла и владике Арџемија. УЛУС је орџанизовао акцију „Аџел“ џде је на улици сџроведена акција џакозваноџ сликања срџске Гернике. Тага смо џоручили, да ће наша акција џрајџи све док се на свим срџским црквама на Косову и Метохији не буде џоново зачуло звоно.

» *П*а, дакле, почело је врло брзо после 2000-те године. Значи, 2001/2. године први пут сам се нашао, заиста, на позив колегинице Љиљане Бурсаћ и Станке Тодоровић, да дођем на Ликовну колонију да би помогли нашем народу на Косову и Метохији.

Ја, морам да признам, док сам био дете одлазио сам у стари Качаник. Мајка ми је из Старог Качаника, иначе сам ја пореклом из Херцеговине. Али, у тај део Метохије никада нисам долазио до тада. И прва ствар била је заиста мучна. Сам пут до Велике Хоче и Ораховца је био нешто што нисам могао да замислим. Што сам гледао, можда, у оним ратним филмовима *«Окупације у 26 слика»*. Тако нешто. Просто нисам могао да верујем да постоји таква мржња и уопште да је таква ситуација тамо. Наиме, целим путем је био аутобус каменован. Оно што ми је било страшно... ајде ови одрасли Шиптари што су бацали камење, него најмање дете, овако кад види аутобус показује ти овако...

Тако, да, један хорор у оваквом путовању кроз Косово и Метохију док нисмо дошли у Велику Хочу а онда нас дочека једно митраљеско гнездо, бодљикава жица, као да смо ушли у неку сценографију ратних филмова. Улазимо унутра и, одједном, тотални контраст, гомила насмејане деце која шетају у тој некој «енклави».

Ноћу је тада рефлектор ишао преко целе Велике Хоче и Ораховца и тотално је било као неко измештење у тотално други свет.

И сад причамо тако и пре него што смо дошли у емисију кажемо: Ево, два месеца колико смо у изолацији, како они називају социјалну излолацију а сада, можете замислити, већ двадесет година тако Срби у Метохији, у тим

енклавама живе и то још много горе зато што су нон стоп под страхом. Наиме, тада сам ја спонтано у једном тренутку рекао оцу Миленку:

Благо си вама! Он каже:

Како благо? Зашто нама? Кажем:

Код вас је видљива линија зла. Она бодљикава жица, к'о ограда, знаи, с оне стране зло а овде је добро. Где се не види линија зла и добра ту је велика несрећа.

И, нажалост, тамо, када је одједном хтело да се представи да је Косово и Метохија демократско, онда су скинули ту бодљикаву жицу и сад је много већа опасност тамо јер нема више те границе, нису заштићени...

» Причамо о 2002-ој години. Мислим да је 2002. година. Уствари, оно што ме заиста опчињило то су, пре свега, та насмејана деца, њихов наставник музике Гавро, један тотални контраст, нешто неочекивано. У свом том злу које сагледавате кроз пут, одједном вас дочека хармоника, насмејана деца, Гавра раширио... Гавра, између осталог, један од оснивача *«Косовских божура»*, то су његова деца, његове песме се певају. Једна велика легенда од човека, једна дивна душа, и диван педагог. И онда је ту, некако, први ти сусрети са тим монасима, то су, пре свега, чаробни људи...

■ *Јесте ли раније имали контаката?*

» Нисам. Могу слободно да кажем да сам био, доста умерен у том свом хришћанству. Али онда, први пут што сам осетио, уствари, то је снага Бога. Баш на том месту, рецимо. Велика Хоча је позната, има 12 цркава и *манастир Зочиште*, који је по својој исцелитељској моћи, јер су тамо мошти *Светих Врача*, био значајнији од Острога. Ту су биле колоне људи, и Срба, и муслимана, и Шиптара који су долазили ту да се помоле. И по тим чудесима Зочиште је било изузетно.

► Уствари, «Звона Метохије» су кренула, тачно 2004. године, управо, након оног страшног страдалништва наших манастира на Косову и Метохији, као један одговор рушилаштву. Наиме, прво смо покренули једну велику акцију, уметници, испред Павиљона «Цвијета Зузорић», цртало се угљеном, као симбол порушених и спаљених српских манастира. Сликали смо српску «Гернику». Узело је учешће преко 250 уметника, где смо урадили један апел светској јавности за заустављање паљења и уништавања светске културне баштине. То није само наше. Зоки Павловић, онако, баш добро, поставио питање светској јавности и културној:

Како би свет реаговао да неко руши Сикстинску капелу, Нотр Дам...

Ево, сад, на несрећу, смо доживели Нотр Дам да се запали па смо видели како свет реагује за то.

Био је свет нем 2004. године, када су се рушили ти манастири и онда је био логичан одговор стваралаштвом и градитељством против рушилаштва и деструкције. Тако да смо се тада скупиле, то је онда било, колега упокојена Станка Тодоровић, колегиница Весна Марковић и многи други да не набрајам сад...

Углавном, направили смо један одбор, и заједно, то је било јако интересантно, уз помоћ Клиничког центра, тада је био Војко Ђукић директор и, пре свега, Душан Јовановић који је био директор Ургентног центра и председник Управног одбора Клиничког центра Бобан Петровић.

Значи, направили смо један одбор, лекари су били исто заинтересовани, јер је њихова слава Свети Врачи, и ту смо нашли логику. Први новац који је стигао, за обнову Манастира Зочиште, је стигао управо од аукције слика «Звона Метохије». У тој некој заједничкој акцији, смо ми покренули, не само сликари него и лекари и то је, заиста, била једна прелепа ствар.

► Мени је, онако, морам опет да се вратим на ту 2002. годину. Биће то у том триптиху приказано, од 12 минута. Наиме, ту упознајем оца Јована Зочишког који сам себи, чудо Светих Врача јер је преживео

12 убода ножем од нишког сатанисте и преживео. Два пута су га Шиптари отимали и киднаповали а опет, онако, уз помоћ једног, да ли руских или грчких, мислим руских «кфороваца» успевамо да одлазимо до манастира Зочиште. Манастир је скроз био разрушен до темеља. Значи, камен на камену није остао. И свега 12 минута смо се ту задржали, већ су Шиптари из околних села почели да трче ка нама, онда смо сели у цип и вратили се.

► Никакву заштиту нисмо имали. И онда је отац Јован зочишки, онако кроз смешак, гледајући, имао сам утисак да гледа у мене, а он је причао:

Па, добро је, то су чудеса Светих Врача се дешавају, ето, неће проћи много времена, четири/пет година мошти ће се поново вратити. Биће поново изграђен манастир Зочиште.

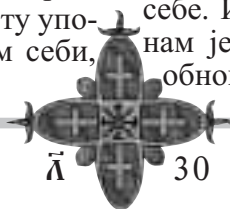
Мени је било, просто невероватно, шта овај човек прича. Уопште, ирационално, да ми нисмо ни 12 минута могли тамо да останемо а камоли манастир да се обнови. И, заиста, четири/пет година након тога, ја доживим, заиста, једну велику част да долазим до манастира Зочиште, кад је поново подигнут. Чак сам имао част да и ја уградим један камен. Тада је био отац Петар Улемек игуман тог манастира, који је заиста много потегао и једна велика хероина на Косову и Метохији. Подигнут је манастир, враћене су мошти Светих Врача и баш када је била та једна велика светковима повратка моштију Светих Врача, јако је пуно људи било и дошао је, заједно са мном, један мој колега, пријатељ Струле. Позвао сам га. Он је дошао са малим дететом. И кажем:

Како је Бог, Струле, могао да дозволи да се тај манастир поруши? А онда је он мени, онако мудро рекао:

Па, добро, Чарли, како би ти и ја били овде да се то није десило. Управо, Бог је дозволио да се то деси да би ми, обнављајући манастир Зочиште, обнављајући наше манастире обнављали и себе.

► Јесте. Али, оно што је битно, мислим да је то кључна реченица, обнављајући наше манастире, Бог је дозволио да се то деси. Обнављајући те манастире—ми обнављамо себе. И, уопште, дешавања српском роду, то нам је прилика да кроз ова искушења ми обновимо себе и, пронађемо себе у Богу!

» Ми смо за три манастира скупљали у тим аукцијама. Заиста, не знам тачно овде, мислим да је негде око осамдесет хиљада евра скупљено у неких 16 аукција слика. Чак смо и у Трсту правили аукцију слика. Заиста је била једна велика борба, али, за три манастира: *Манастир Светих Архангела* крај Призрена, *Манастир Девич* и за *Манастир Зочиште*. Тако да су та средства, углавном, отишла тамо и то су баш били ти почети обнове и то је било јако драгоцено. И није само то. Знате, оно кад кренете нешто тако да радите из срца што се каже, заиста, нешто што је уз помоћ Бога онда се, некако, и друга врата отварају. И то је невероватно било колико су се још неких силних акција у то време, баш је и велик ентузијазам код људи про- радио па, између осталог, организовали смо, опет, сакупљање пакетића за децу.

» Не, ја сам био Свети Василије. Или, деда Коледа. Било је заиста онако, оно што ме одушевило што су људи врло срдечно давали, одвајали средства, веровали су у све то.

» Да. Директно је ишло са рачуна Удружења ликовних уметника Србије, директно, на рачун *Рашко-призренске епархије*. Значи, да је новац одмах, буквално, одлазио. Како је стизао, тако је и одлазио за обнову манастира.

*За аукцију слика «Звона Метохије»,
нажалост није било слуха из
Министарства културе,
уметници су се сами борили...*

*Наш истаакнутий историчар уметности
Никола Кусовац, прејоручио је организацију
аукције да се без нагме-
тања договоре око откупа са људима
који су показали спремноћ да кује дела.*

Кусовац је рекао и ово:

„Београд није Србија, јер да јесте, бринуо би о својој земљи, Београд је само "центра" која се махом брине о гужви у саобраћају која је свакодневна, а не жели да помогне тамо где треба“.

„... да су овдашњи политичари, министри и остали са политичке сцене имали слуха за одвајање новца за разне битефе, белефе, салоне, сматрајући да они јесу важни, али да је срамотно да се нико од поменутих није појавио да помогне деци и људима у Великој Хочи“.

„Уметници су се несебично одазвали и дали своја дела за помоћ, пошто је већина њих посетила Велику Хочу, за разлику од оних који су највише могли да допринесу да ово успе, а то је да та дела и откупе“.

» Е, сада оно, што мислим да је интересно, питате како су власти реаговале. То је оно, у то време, заиста било тотално ван сваке памети. То је било, заиста, страшно... Не да нису хтели да подрже него су оно, малтене, осуђивали такву неку акцију. Између осталог, у једном тренутку Никола Кусовац, који је, такође, водио те аукције слика, онако огорчен био и прозвао тадашње градске и републичке власти. Па су га дебело оплели. Одмах је била одмазда, одмах су му измишљали разноврзне афере и свега свачега. Јако је било тешко, малтене, радите нешто за сопствену отаџбину а у томе добијате, онако, по њушци ко да сте непријатељ број један.

► Ја, истина, заиста волим децу и цео живот се бавим и педагошким радом, и анимацијом са децом. Имао сам велику част да мој кум, два кума имам редитеља, доста учио од њих, дивни пријатељи, који су се бавили децом и покојни Манда и Пеђолино, све сам доста од њих и учио ту анимацију тако да ми је превасходно игра са њима била, онако, опуштајућа. Наиме, ја заиста верујем да је уметност непрекинута нит са детињством. Сваки уметник у себи јесте велико дете, све док се играмо, игра јесте једнакост са стваралаштвом.

► Има, овако, баш те прве године одлучим, дођем на идеју, изгубило се једно ланче и деца су ми нашли. И сада, из захвалности тој деци ја замолим оца Миленка:

Ај, нађите ми нешто, неку кофу и неку пећ.

И он ми да пољску пећ и кренем ја да правим палачинке са њима у једном великом лавору. Уз гитару, ми певамо, и читав дан правим палачинке. И, негде онако, они су се већ сви заситили, већ пада вече, у једном тренутку наилази тај један Немац с којим сам ја, претходно, морао да одиграм баскет, па сам га победио, али смо се заиста гурали. Ја сам га звао Шулц. Пошто су се деца заситила, направим један тањир и кажем:

Носи оном деди, носи оној баби.

Они се растрче. И, видим, наиђе тај Шулц, како сам га ја звао и кажу ми:

Немој њему да носиш, он је непријатељ.

Каже мени неки Растко, четири године је имао:

Није то у реду, Чарли!

Што није у реду?

Па, он нас не воли ако му ми однесемо палачинку, он ће нас да воли.

Ја га помазим по глави и кажем:

Однеси му палачинку.

► Интересантно је било, да једно четири пет година након тога, седим код оца Миленка, који је парох Велике Хоче, и у једном тренутку упада неки човек, онако, ја сам визуелац, познато ми је лице, он проговори на невештом српском језику: *Помаже Бог, ми му кажемо: Бог ти помого.* И отац Миленко пита: *Знаш ли, ти, ко је овај човек.* Кажем: *Познат ми је али не могу да се сетим, ко ће свега да се сети.* Па, каже: *То је онај твој Шулц.*

Интересантна је ствар да је тај Немац, након четири пет година, схвативши и видевши својим очима како је, заиста, стање на Косову и Метохији, вратио се у своју домовину, скинуо униформу, вратио се у Велику Хочу, узео православну веру и долази, мислим да данданас долази у Велику Хочу. Између осталог, тако је и Петер Хандке. Ко год је отишао тамо, увек се враћао.

► Па, управо, јесте утицало и на само моје стваралаштво. Тада, из неког тог циклуса, ја сам тада почео да радим и неки свој лични опус, уствари, како бих га назвао, *Византија*, где је као модерно сликарство али је ослоњено на нашој традицији и иконопису. Наиме, сваки уметник, ја барем тако сагледавам, да мора да говори истину, оно што ја носим у души, ја сам само искрен и не могу да причам о нечему другом кад сам закупљен том тематиком и суштином и, мислим, да то јесте пут одбране наших светиња на Косову и Метохији, одбране наше историје, одбране нас самих. Да се сачувамо као народ и да сачувамо дух.

► Нису у питању само успомене. У питању је како сачувати тај народ, како сачувати наше светиње. Мислим да, управо оно што сам ја покушавао у време када је Браца Петковић постао министар културе, а то је идеја да тај пројекат «Звона Метохије» треба да постане државни пројекат. И да држава треба да види да је то у корист наше државе. Наиме, идеја је била да «Звона Метохије» организујемо у све велике градове у свету, почевши од наше братске Русије, Грчке... где су православни. А уз ту аукцију слика да иде једна изложба и филмови где ће бити пуштено страдалништво нашег народа, наших манастира на Косову и Метохији да би, након тога, ми позвали и уметнике из Русије да се прикључе, да дају своја дела, па онда из Грчке, па онда из Француске, у Паризу да направимо, па онда у Лондону, па у Прагу. Наиме, ми уметници имамо контакте са осталим уметницима и то је врло изводљиво, лако изводљиво. Ту, заиста, треба да стане цела држава, логистика, значи Министарство иностраних послова и све то. Мислим да би тако било, пре свега, најбоља презентација Косова и Метохије, одбрана, с друге стране сви ти уметници, који дају своје дело, ми их стављамо, сврставамо у наше редове, они су браниоци нашег културног наслеђа на Косову и Метохији. Ево, ово нека буде позив.

Чарли спрема палачинке за децу
Фото: Оливера Радић

✚

» И за наше Министарство за културу. Нека нађу неки слух и да направимо једну, заиста, заједничку акцију и да помогнемо...

✚

» Па, није баш толко а јесте, јесте, једна велика пауза. Није проблем, уметници су увек расположени, врло су освешћени, што се каже, да бране своје културно наслеђе, између осталог ми се бавимо културом. Али је та логистика, пре свега, док смо имали ту неку сарадњу са Клиничким центром Србије они су нам доста помогли око куповине тих уметничких дела, да доведу купце, да пронађу људе који су заинтересовани за све то. Мислим да треба, заиста, једна шира подршка. Уметници су ту да пруже своја дела. Мислим да су и уметници света, који сарађују са нама, врло вољни да дају своја дела. Али, та логистика, ту би требало да буде секретаријат за културу, Министарство иностраних послова, Министарство за дијаспору и Канцеларија за Косово и Метохију. И ту мора, ако сарађујемо заједно у партнерским односима, можемо свашта да урадимо.

✚

» Између осталог, док је Петар Улемек био игуман манастира, он је имао једну жељу да та звона, која су се лила у Русији, да се, између осталог, на једно звоно убележи «Улус» као знак поштовања према уметницима који су покренули. Није уметнику, оно што значи, није битан само новац. Битно је просвећење, да се просветли народ, да схвати да су, заиста, јаке, јаке светиње тамо. Будемо ли изгубили те светиње изгубићемо корење. Неће нас бити, једноставно! Бићемо балвани.

✚

» Јесмо, јесмо у контакту. То су већ момци, девојке. Већ имају своју децу.

✚

» Ја не могу да вам опишем. Ја нећу, што се каже,... Треба да човек оде тамо, па ће му све бити јасно. То не може да се препричава и то је бесмислено препричавати. Питајте кога год је био тамо и он ће вам исто рећи.

✚

» Треба отићи! Посетити... Мислим да иду те туре врло често и да је сада, чак и много лакше, сад се глуми као нека демократија, није онолико тешко ко тих година.

✚

» Они су, тако смо и почели, двадесет година у социјалној изолацији и под вечитом претњом и страхом да ли ће... Ево, док траје корона, али веома мало се пише о томе и веома мало се прича колико ти људи живе под страхом. Више су оуглали на тај страх.

✚

» Генерације се рађају, али тај народ остаје и то су велики чувари наших светиња. Од оног најмањег детета па до монаха.

✚

» Чују се и увек ће се чути. Између осталог, када причамо о «Звонима Метохије» интернет је био преплављен, да звона растерују корону. Према томе, само звона нек се чују.

(извадак, забележени су само одговори)

Интервју је емитован на
ТВ ХРАМ

» То је, заиста, диван човек. Ту сам и њега упознао. То је редитељ РТС-ов. Диван човек, и хрбар.

■ *...можете ли да прокоментаришете, Петар Недељковић је стварно једно дивно, драгоцено име, човек који је оставио пуно тога. Ми ћемо тај триптих, негде пред крај видети, само један инсерт његове речи о Косовским божуринама, који су на њега оставили. Шта је на вас оставило највећи утицај од њега?*

» Ја морам да кажем да смо били цимери, тамо смо се упознали, спавали смо заједно у истој соби и оно што ми је, онако, толико... Он је један човек који тако рано устајао и дивио се... Имао је један невероватан мир у свему томе, једну сталоженост али и једну топлину и људскост. Мени је било симпатично, када се, онако, пробудим у пет сати ујутро и осетим како он мене брижно, очински, покрива. Значи, заиста, једно велико, велико и племенито створење, један човек који је направио, заиста, једну сјајну каријеру редитељску и који је величанствене филмове о Косову и Метохији оставио и који се није плашио. Имао једну велику веру. Знате, нема страха где је вера.

ПЕТАР НЕДЕЉКОВИЋ РЕДИТЕЉ

Угледни филмски и телевизијски редитељ Петар Недељковић преминуо је у Београду (2015), изненада током фестивала документарног и краткометражног филма, међу којим је био и његов филм "Анђео са горе заглавак", који се бави трагичном судбином руског добровољца Константина Богословског који је погинуо у одбрани Вишеграда 1993. године.

Прича поч. Петра Недељковића: УВЕЛИ БУКЕТ БОЖУРА

» Полазећи у сумрак, ја сам одлучио да наберем један букет косовских божура да понесем нашој разредној за успомену. Увио сам га у неку стару новину и, сутрадан, возом који је био прљав и неуредан, божури су нагло почели да вену. Ја се не сећам да ли смо тај увели букет предали, или не, али неку годину касније кад сам мало сазрео, и кад сам неке ствари сазнао, схватио сам да српски народ запоставља тај свој симбол још можда, од сеоба Арсенија Чарнојевића а посебно у другој половини двадесетог века. Не схватајући да је тај цвет једнако нежан као и Симонидино лице.

Годинама касније, у свом професионалном раду, боравио сам често на Косову и Метохији, посебно после 2000-те године, пратећи Његову светост патријарха Павла, па и преосвећеног владика Артемија, директним преносима божићних и васкршњих литургија из Пећке Патријаршије, Светих Арханђела, Грачанице и манастира Бањске.

И ти Косовски божури увек су, некако, били поред мене. Иако сам некада нешто ваљано од тога урадио то је захваљујући том увелом букету из 1957. г.